

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СУЧАСНОЇ «ЗОЛОТОЇ МОЛОДІ»

УДК 159.922

КАТОЛИК Г.В.

канд. пс. н., доцент, завідувач кафедри психології Українського Католицького університету, м. Львів

СОФІНСЬКА Г.В.

директор Львівської української приватної гімназії, м. Львів

У статті розглянуто проблему ціннісних орієнтацій молоді. Зокрема, увага дослідників зосереджена на особливостях ціннісних орієнтацій молоді, яка належить до субкультури «золота молодь». Наголос робиться на аналізі ціннісних орієнтацій – як ядра структури особистості, ролі самооцінки в структурі особисті, поведінкових й рольових стереотипах «золотої молоді». Представлено аналіз результатів експериментального дослідження ціннісних орієнтацій «золотої молоді», що дає можливість опираючись на отримані дані в подальшому розробляти психокорекційні програми для молоді.

Ключові слова: *«золота молодь», самооцінка, ціннісні орієнтації, поведінкові та рольові стереотипи..*

ЦЕННОСТНЫЕ ОРИЕНТАЦИИ СОВРЕМЕННОЙ «ЗОЛОТОЙ МОЛОДЕЖИ»

В статье рассмотрено проблему ценностных ориентаций молодежи. Внимание исследователей было сосредоточено на особенностях ценностных ориентаций молодежи, что принадлежит к субкультуре «золотая молодежь». Внимание акцентируется на анализе ценностных ориентаций – как ядра структуры личности, роли самооценки в структуре личности, поведенческих и ролевых стереотипах «золотой молодежи». Представлено анализ результатов экспериментального исследования ценностных ориентаций «золотой молодежи», что даёт возможность, опираясь на полученные данные в будущем разрабатывать психокоррекционные программы для молодежи.

Ключевые слова: *«золотая молодежь», самооценка, ценностные ориентации, поведенческие и ролевые стереотипы.*

Постановка проблеми

Ціннісні орієнтації – це складний соціально-психологічний феномен, що характеризує спрямованість і зміст активності особистості, є складовою частиною системи відношень особистості, визначає загальний підхід людини до світу, до себе, та надає зміст і напрямок особистісним позиціям, поведінці, вчинкам [8,9,15].

Розуміючи важливу роль, ціннісних орієнтацій в житті особистості, нас зацікавило питання: які цінності переважають в „золотої молоді”, що сьогодні займає одне з чільних місць у на-

шому суспільстві, має свою субкультуру, яка часто межує із соціальними нормами, а інколи має прояви антисоціального характеру.

З огляду на вище зазначене, метою проведеного нами дослідження було – теоретично проаналізувати та експериментально дослідити ціннісні орієнтації сучасної „золотої молоді”. Відповідно до мети **об’єктом** дослідження виступили психологічні особливості “золотої молоді”, а **предметом** дослідження стали ціннісні орієнтації “золотої молоді”.

Ціннісні орієнтації – ядро структури особистості.

Відомо, що ціннісні орієнтації – це смислові установки суб’єкта, усвідомлені ним у процесі соціалізації і сформовані в запропонованих суспільством, засобами масової інформації (тощо) термінах, що дозволяють індивідуальній свідомості зробити суспільну духовну цінність своїм надбанням, за допомогою вже прийнятих у суспільстві і зафіксованих у мові значень [20,21,30]. Найважливішою функцією ціннісних орієнтацій є функція регулятора зовнішньої поведінки особистості.

Поняття ціннісних орієнтацій є предметом вивчення великої кількості наукових дисциплін, які різняться між собою концептуальними засобами, тому теоретичні уявлення про них вкрай багатозначні. Під ціннісними орієнтаціями розуміються:

- “цілі, прагнення, бажання, життєві ідеали, система визначених норм”,
- “установки на ті чи інші цінності матеріальної і духовної культури суспільства”,
- “конкретне відношення до навколишнього середовища”,
- „моральність особистості”,
- “детермінанти ухвалення рішення”,
- “складні узагальнені системи ціннісних уявлень”,
- “основний канал перетворення культурних цінностей у стимули і мотиви практичної поведінки людей” [23; 24;28] .

З позиції глибинної психології цінностями називається вся сукупність ранньо інтеріоризованих знаків, символів і явищ, якими індивід чи група керуються у своїй поведінці. У своєму дослідженні ми акцентуємо увагу переважно на соціальних цінностях: статусі, престижі, авторитеті, владі, популярності тощо, а також враховуємо культурні цінності. Оскільки щодо людського суб’єкта вони є чимось самостійним, самодостатнім і, отже, таким, що принципово вимагає морального ставлення до себе.

Ще одним аспектом ранньо інтеріоризованих ціннісних орієнтацій є широка система ціннісних відносин особистості (побудованих на ранніх об’єктних стосунках), тому вони виявляються

у відношенні не до окремих предметів і явищ, а до їхньої сукупності, тобто виражають загальну спрямованість індивіда на ті чи інші види соціальних цінностей. Вони проявляються в цілях, ідеалах, інтересах, життєвих планах, принципах, переконаннях, є утворенням ідейно-цільового плану, генеральною лінією життя людини [32].

Відомо, що у цінностях резюмується **весь життєвий досвід особистості**. Цей компонент структури особистості, з позицій учених, «являє собою деяку вісь свідомості, навколо якої обертаються помисли і почуття людини, і з погляду якої зважаються багато життєвих питань» [18]. На думку А.Г. Здравомислова і В.А. Ядова, наявність стійких ціннісних орієнтацій характеризує зрілість людини і забезпечує її стійкість і стабільність. Зазначимо, що ціннісні орієнтації — **це внутрішній компонент свідомості та самосвідомості людини**, який відіграє дуже важливу роль у визначенні спрямованості моральної діяльності особистості.

Цінності регулюють не лише дійсний стан особистості, але і майбутній її стан; стосовно молодій людині, вони визначають не тільки **принципи її життя, але і її цілі, завдання, ідеали**. Тому юнацькі цінності виступають як уявлення особистості про належне, мобілізують життєві сили і здібності на досягнення визначеної мети.

Як відомо, світ цінностей — це передусім світ культури, духовності людини, її моральної свідомості, тих оцінок, у яких виражається міра духовного багатства особистості. Оскільки ж основою абсолютною цінністю є людина, то дуже важливо зрозуміти, що її самореалізує:

- без чого неможливе повне розкриття її творчого потенціалу (на рівні потреб);
- що виступає необхідною умовою її буття (на рівні інтересів);
- що відповідає поняттям морально-етичних компонентів (на рівні стосунків).

Згідно Фромма, це ті аспекти мотивації, в котрих розкривається самоствердження та свобода особистості. Таким чином, **потреби, інтереси, здібності та цінності особистості — взаємодіючі елементи моральної свідомості та поведінки** [13].

Вибірковість засвоєння цінностей суспільства забезпечує молодій людині ієрархічність індивідуальної системи цінностей, її неповторну своєрідність і унікальність. У свою чергу унікальність і своєрідність індивідуальної системи цінностей визначає неповторність і своєрідність самої молодій особистості. Вона дозволяє собі відповісти на запитання: якою вона є, тобто відповісти на запитання, які цінності її власної особистості,

що визначають її відношення до основних сфер життя - до світу, інших людей і самої себе.

Поняття «субкультура» та поведінкові і рольові стереотипи «золотої молоді»

Уперше поняття субкультура як науковий термін з'явилося приблизно в 30-х роках ХХ століття. Термін поєднує такі концепти, як «люди одного кола, золота молодь, богема». Виокремлення в теорії культури цього поняття має важливе методологічне значення, оскільки вказує на внутрішню диференційовану культуру. У ньому відображається потреба культурного розмежування і самовизначення людини як елемента соціальних груп. Субкультура – це світ-для-себе, вона містить набір якостей, риси свідомості і поведінки, що відрізняють спільність від суспільства. Водночас, субкультура визначає внутрішню єдність групи і соціокультурну ідентичність її членів. Субкультуру з повним правом можна зарахувати до типу соціальних груп, що з'явилися в результаті природного історичного поступу.

Субкультура має чіткий механізм відтворення, а також збереження суспільної практики, що формує спосіб життя групи. Під особливим способом життя субкультури слід розуміти наявність особливих форм спілкування, особливого формату контактів, зв'язків, механізмів соціального регулювання, шкали цінностей і, що найважливіше, мови, знакової системи символів, ритуалів і міфології. Молодь як субкультура певною мірою відокремлена від суспільства, її соціальне життя проходить лише всередині групи у спілкуванні з особами належними до системи. Усередині такої групи молода людина не має каналів зв'язку з рештою світу.

В контексті вище сказаного молодіжна субкультура – це стійка спільнота людей згуртованих на віковій основі, що має власні регулятори соціальної поведінки: традиції та звичаї. Однією з таких субкультурних молодіжних утворень є «Золота молодь» – це молодіжна субкультура, життєдіяльність і майбутнє представників якої, здебільшого влаштовується їхніми впливовими батьками, що спричиняє певні стереотипи стосунків із собою та соціумом.

«Золота молодь» (з французької *jeunesse dorée*) – нащадки заможних родин, які, не роблять кар'єру чи займаються бізнесом, використовуючи сімейні капітали та зв'язки, а розтринькують батьківські гроші. Вони часто показово зверхні. Вони легко підпадають під вплив моди та реклами. Як правило, у їхніх

батьків є фінансові можливості, але немає необхідного часу для побудови стосунків із своїми дітьми. Тому вони готові компенсувати власне почуття провини перед дітьми певними грошовими вкладками в їхню життєдіяльність. Українська «золота молодь» (згідно результатів попередньо проведеного нами психологічного опитування) — це молоді люди, які: щодня витрачають на себе близько 100 доларів, носять взуття на суму не меншу 500 у.о., володіють годинником на суму від 10000 доларів до 1млн. (фірми «Шпар», «Вашерон Константен», «Патек Філіп», «Картє», «Шпанель»), мають в наявності автомобіль найпрестижніших марок, як от «Мерседесі 8БК», «Хаммери», «БМВ 23» тощо, носять одяг від Річменд чи Капеллі чи інших престижних фірм, регулярно відвідують клуби, навчаються у престижних ВНЗ на престижних факультетах; схильні до вживання дорогих наркотиків [19].

Зазначимо, що під способом життя розуміється стійка типова форма життєдіяльності особистості, міра її входження в соціум, типові форми взаємодії індивіда з суспільством, різними соціальними групами, іншими людьми. Тобто йдеться про звички, традиції, стереотипи поведінки, які визначають взаємозалежність між індивідом та його оточенням.

Емпіричне дослідження

У проведеному нами дослідженні взяли участь досліджувані віком від 16 – 17 років. Досліджувані були розділені на дві групи по 20 чоловік: перша, група представники субкультури «золота молодь»; друга, контрольна, яку склала молодь, яка не належить до субкультури «золота молодь».

Для виконання емпіричної частини роботи були використані наступні методики: Методика «Життєві цінності»; Метод прямого оцінювання (самооцінки) (за А.Пригожиним); Методика «Опиши своє минуле» М.Куна; Методика «Опиши своє майбутнє» М.Куна.

Дані дослідження були опрацьовані методами статистичного аналізу, а саме: кореляційного та порівняльного аналізів. Наведемо короткий опис отриманих результатів кореляційного аналізу:

Перший фактор, який ми отримали, це фактор «Золота молодь» який має прямі кореляційні зв'язки з факторами: Домагання $r=0,66$; Матеріальний добробут $r=0,59$; Слава, влада, визнання $r=0,67$. Що є свідченням не тільки ціннісних орієнтацій, але й способу життя загалом.

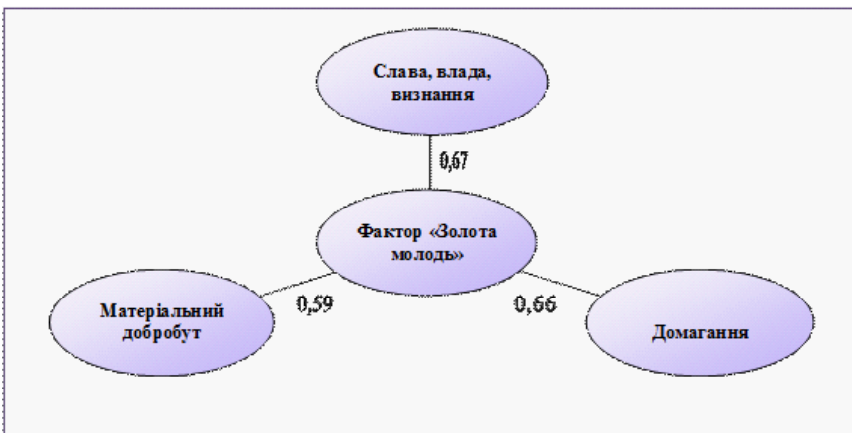


Рис.1. Кореляційний граф фактора «Золота молодь»

Фактор «Позитивні спогади» прямо корелює з фактором Любов $r = 0,49$, що пояснюється наступним: чим більше молода людина має позитивних спогадів про своє дитинство, тим більше вона наділена прочуттям любові.

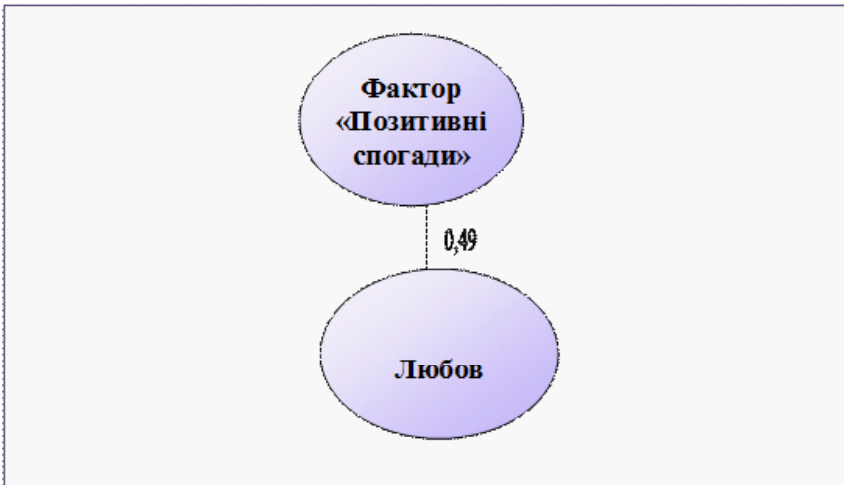


Рис.2. Кореляційний граф фактора «Позитивні спогади»

Фактор «Стать» має обернений кореляційний зв'язок з фактором: Негативні спогади $r = -0,55$, що є свідченням того, що чим краще статево окреслена особистість, тим менше у її житті є негативних спогадів, тобто вона набула більшого

позитивного досвіду і сприймає себе тотожно власній статі. Прямий кореляційний зв'язок із факторами: Самооцінка $r = 0,46$; Любов $r = -0,63$. Чим адекватніше молода людина сприймає себе статево (тобто на цьому рівні відсутній внутрішньо психологічний конфлікт), тим вища у неї самооцінка та почуття любові.

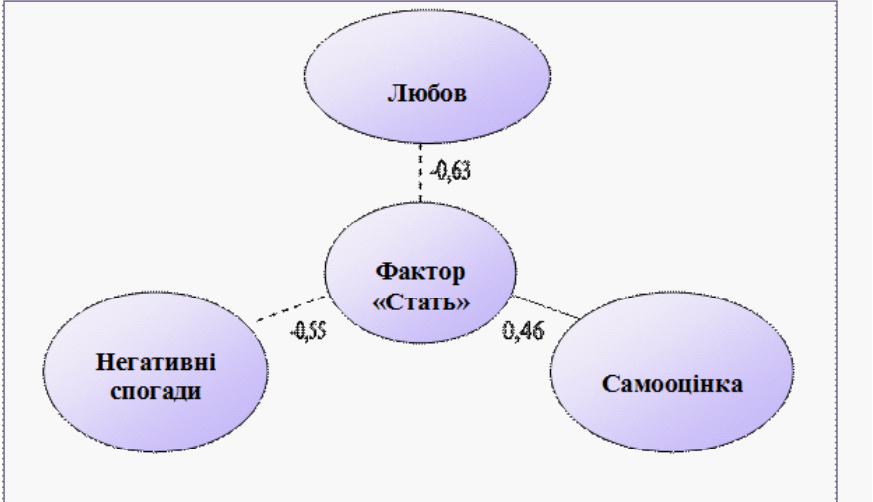


Рис.3. Кореляційний граф фактора «Стать»

Фактор «Негативні спогади» має прямий кореляційний зв'язок з фактором: Негативні плани $r = 0,51$, що відповідає теорії Е.Берна про життєві сценарії, тобто молодь, що отримала негативний дитячий досвід не очікує нічого хорошого і у майбутньому.

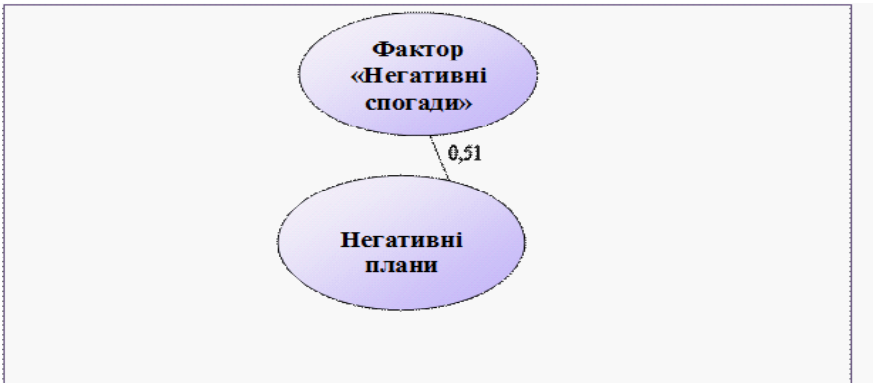


Рис.4. Кореляційний граф фактора «Негативні спогади»

Фактор «Самооцінка» має позитивні кореляційні зв'язки з факторами: Домагання $r=0,64$; Матеріальний добробут $r=0,48$; Слава, влада, визнання $r=0,53$. Тобто самооцінка молоді людини, що належить до золоті молоді напряду залежить від рівня її домагань, матеріального добробуту, слави, влади та визнання.

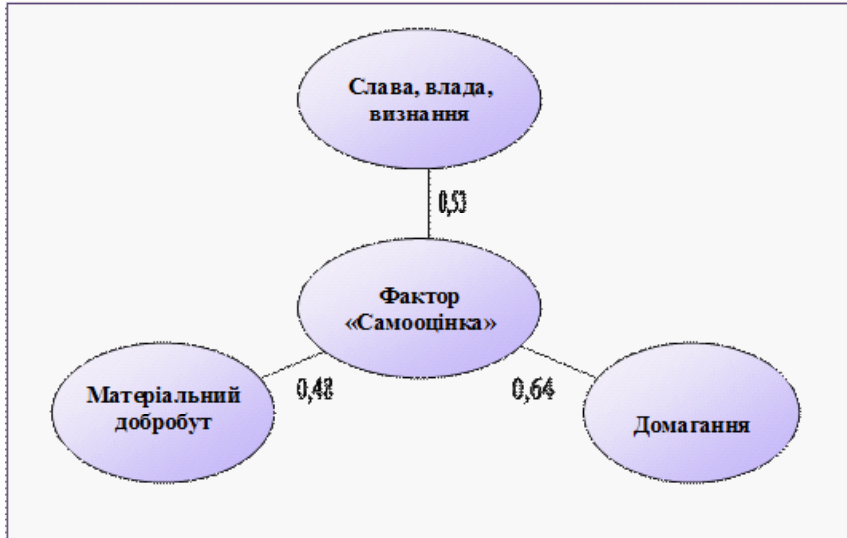


Рис.5. Кореляційний граф фактора «Самооцінка»

Відповідно і фактор «Домагання» має позитивні кореляційні зв'язки з факторами: Матеріальний добробут $r=0,72$; Слава, влада, визнання $r=0,64$, а фактор «Матеріальний добробут» прямо корелює з фактором Слава, влада, визнання $r=0,82$.

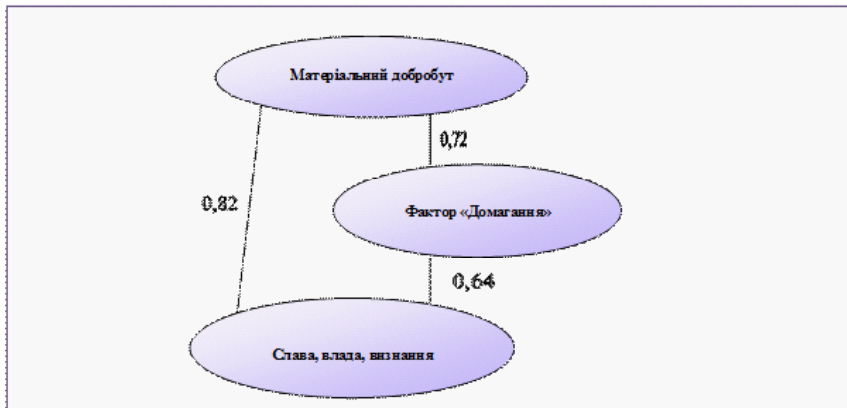


Рис.6. Кореляційний граф фактора «Домагання»

Фактор «Друзі» має позитивні кореляційні зв'язки з фактором Любов $r = 0,50$, що відповідає життєвій закономірності, чим більше молода людина наділена почуттям любові, тим більше для неї важливою є дружба.

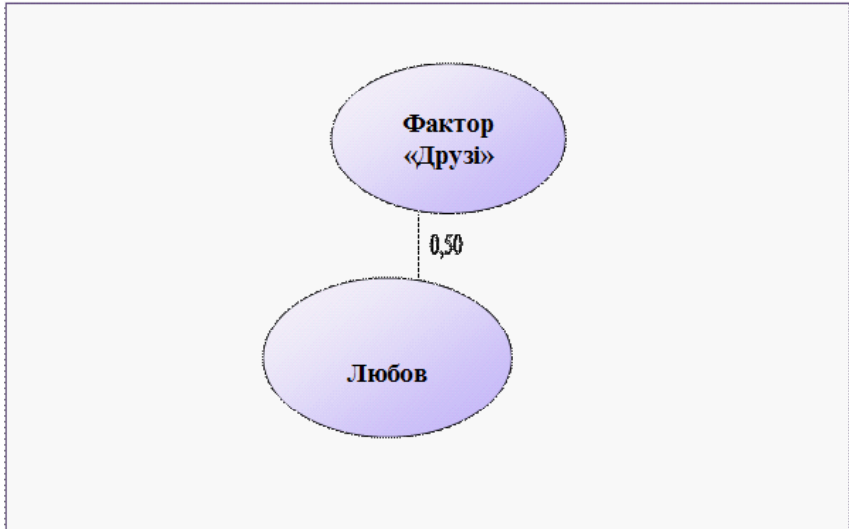


Рис.7. Кореляційний граф фактора «Друзі»

За даними порівняльного аналізу суттєві відмінності були виявлені між групами по факторах: Вік, Домагання, Матеріальний добробут та Слава, Влада, Визнання.

За результатами порівняльного аналізу, було виявлено, що для «золотої молоді» притаманні більш високі показники по фактору Домагання, більш вагомими для неї є цінності Матеріального добробуту, Слави, Влади, Визнання в порівнянні із звичайною молоддю.

Таким чином, нами були виявлені певні чинники, які суттєво впливають на ціннісні орієнтації золотої молоді, і зокрема на їхню самооцінку та ставлення до життя загалом. Важливим є розуміння того, що самі цінності, слави, матеріального добробуту, влади не несуть с собою жодного негативного акценту, а можуть бути вагомою рушійною, мотиваційною силою, яка спонукатиме цю молодь до самовдосконалення та професійних звершень, в майбутньому. Вагомою складовою тут виступають засоби і методи, якими будуть досягатися ці цілі, тому варто було б створити психокорекційну програму, яка б давала молодій

людині можливість конструктивної організації результативного управління своєю поведінкою.

Список використаних джерел:

1. Антоненко С. Поколение, застигнутое сумерками // Новый мир. -1999. - №4. - С.176-185.
2. Артюхова И. Ценности - цели подрастающего поколения: На первом месте - здоровье, а творчество на последнем // Директор школы. - 2001. - №10. - С.84-87.
3. Асмолов А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование М., 1984. - 198 с.
4. Бадмаев С. А. Психологическая коррекция отклоняющегося поведения школьников - М.: Магистр, 1999.
5. Бобнева М. И. Социальные нормы и регуляция поведения - М.: Наука, 1978.
6. Божович Л. И. Личность и ее формирование в подростковом возрасте. М., 1968
7. Бороздина Л.В., Видинска Л. Соотношение самооценки и уровня притязаний. // В кн. Личность в системе коллективных отношений. - Курск, 1980
8. Бубнова С.С. Методика диагностики ценностных ориентаций личности. М., 1995, - 234 с.
9. Бубнова С.С. Принципы и методы изучения ценностных ориентаций личности как системы с нелинейной структурой // Психологическое обозрение. 1997. №1;
10. Бубнова С.С. Системный подход к исследованию психологии индивидуальности. М., 2002 - 310 с.
11. Бурова А.В., Суворова Т.Д. Зависимость самооценки школьника от содержания общения со стороны взрослого // Проблема формирования ценностных ориентации и социальной активности личности. - М., 1981
12. Василенко В. А., Ценность и оценка, К., 1964 с.54
13. Гаврилюк В.В., Трикоз Н.А. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации (поколенный подход) // Социол. исслед. - 2002. - №1. - С.96-105.
14. Гончарова Н.А. Актуальные проблемы исследования ценностей в современной профессиональной школе. // Академические чтения. - СПб.: Изд-во РПГУ им А.И.Герцена, 2002. 151-153.
15. Губиев М.Ю. Проблема формирования мировоззрения Образование и гражданское общество (материалы круглого стола 15 ноября 2002 г.). Серия "Непрерывное гуманитарное образование (научные исследования)". Выпуск 1. / Под ред. Ю.Н. Солонина. СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2002. С.30-34
16. Диагностика девиантного поведения. Серия "Психологическая диагностика в школе". Выпуск 9 - Мозырь: Белый парус, 1997.
17. Захарчук А., Есликова Е. Ценности учащейся молодежи и людей среднего возраста // Специалист. - 1999. - №2. - С.30-32.

18. Здравомыслов А.Г., Ядов В.А. Отношение к труду и ЦО личности // Социология в СССР. - М., 1965. Т.2.
19. Католик Г.В. Особливості ціннісних орієнтацій «золотої молоді» // Соціогуманітарні проблеми людини -2010, № 5. – С.184-194
20. Кирилова Н.А. Ценностные ориентации в структуре интегральной индивидуальности старших школьников // Вопр. психологии. - 2000. - №4. - С.29-37.
21. Леонтьев Д.А. Методика изучения ценностных ориентаций. Психологическое обозрение №12, 2000
22. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции // Вопросы философии. 1996. № 4. с.34-36
23. Лисовский В.Т. Динамика социальных изменений: Опыт сравнит. социол. исслед. рос. молодежи // Социол. исслед. - 1998. - №5. - С.98-104.
24. Лукин В. Гадкие лебеди: Жизненные ценности современной молодежи // Культура. - 2001. - №16. - С.4.
25. Мангейм Карл. Очерки социологии знания: Проблема поколений – состоятельность- экономические амбиции / РАН; Институт научной информации по общественным наукам / Е.Я. Скворцов (отв.ред.), Е.Я. Додин (пер.с англ.). – М. : ИНИОН РАН, 2000. – 162 с.
26. Молодёжная субкультура / Одесский гос. ун-т им. И.И. Мечникова; Институт социальных наук. Кафедра социологии / Н.А. Победа (науч.ред.). – Одесса: АстроПринт, 1999. – 282 с.
27. Наумова Т.В. Менталитет как базовая категория в объяснении особенностей ценностного сознания российской молодежи // Вестник Моск. ун-та. Сер.18. Социология и политология. - 2001. - №1. - С.65-75.
28. Ольшанский В. Старшеклассник в изменяющемся мире: Социол. Исслед. // Нар. образование. - 2000. - №3. - С.117-120.
29. Панкова Т.А. О становлении нравственных и гражданских позиций школьников // Социол. исслед. - 2002. - №5. - С.111-114.
30. Попов В.А., Кондратьева О.Ю. Изменение мотивационно-ценностных ориентаций учащейся молодежи. // Социол. исслед. - 1999 - №6. - С.96-99.
31. Селиванов З.К. Смысложизненные ориентации подростков // Социол. исслед. 2001. №2 с.41-45
32. Сергейчик С.И. Факторы гражданской социализации учащейся молодежи // Социол. исслед. - 2002. - №5. - С.107-111.
33. Собкин В.С., Абросимова З.Б., Адамчук Д.В., Баранова Е.В. Проявления девиации в подростковой субкультуре “Вопросы психологии”, 2004, N 3. С.3-18.
34. Тарасов А. Молодежь как объект классового эксперимента // Юность. - 2001. - №9. - С.6Александровская Э.М., Пиатковская Ю. Структура личностных свойств у младших школьников и их самооценка // Здоровье, развитие, личность. - М., 1990

35. Хайрулина Ю.Р. Ценности в сфере труда: особенности и факторы (на материалах Республики Татарстан) // Социол. исслед. - 2003. - №5. - С.84-
36. Хмелев Е. Исследование ценностных ориентаций учащихся средних и старших классов // Воспитание школьников. - 2001. - №8. - С.10-13.
37. Ценностные ориентации современной молодежи: Обзор социол. исслед. / Рос. гос. юнош. б-ка; Сост.: В.П. Вдовиченко. - М., 2003. - 24 с.
38. Чабыев П.П. Аффект неадекватности в ранней юности. В кн.: Новое в психологии, вып. №1, М., 1975
39. Чередниченко Г.А. Личные планы выпускников средних учебных заведений: // Социол. исслед. - 2001. - №12. - С.108-115.
40. Чеснокова И.И. Проблемы самосознания в психологии. - М., 1977
41. Чиркин В.Е. Общечеловеческие ценности и современное государство // Государство и право. - 2002. - №2. - С.5-13.
42. Шотина О.Е. Ценностные ориентации современной молодежи // Открытая школа. - 2001. - №4. - С.43-45.
43. Ядов В.А. Социологическое исследование: методология, программа, методы. // Изд-во «Самарский университет»: 1995.

The article discusses the problem of value orientations of the “golden youth”. The stress is laid on the analysis of value orientations as a core of an individual’s structure, the role of self-assessment, behavioural and role stereotypes of the golden youth. Experimental research of the golden youth’s value orientations has been done. It allows to speak about further creation of a psychocorrection program for overcoming or compensating the available identity deficits.

Key words: *golden youth, self-assessment, behavioural and role stereotypes, value orientation*